

KİTAP TANITIM VE DEĞERLENDİRMESİ

Devrim ERTÜRK

Araş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

Kadir CANATAN, *Beden Sosyolojisi*,
Açılım Yayınları, 2011, 720 s. İstanbul.

Beden konusu, ‘Klasik Sosyoloji’ dönemi olarak adlandırılan sosyolojinin ilk ortaya çıktığı dönemde, doğrudan sosyolojinin konusu olmamakla birlikte, tamamen de yok sayılmamıştır. Marx, Weber ve Durkheim gibi klasik dönem sosyologları beden üzerinde çeşitli atıflarda bulunmuşlardır. Bedenin sosyoloji içinde yer alması ise 1980’leri bulmuştur. Bu dönemle birlikte beden sosyolojisi temel olarak insanın vücut gelişiminin toplumsal doğası, insan bedeninin toplumsal olarak üretilmesi, insan bedeninin toplumsal olarak temsili, beden üzerinde toplum ve kültürün etkisi gibi ilişkileri ele almaya başlamıştır.

Açılım kitaptan çıkan “Beden Sosyolojisi” kitabı, yukarıda beden sosyolojisi ile ilgili değinilen noktalar çerçevesinde beden sosyolojisi ile ilgili çalışmaları bir arada okuyucuya sunmaktadır. Kitapla ilgili bu yazıda beden sosyolojisi ile ilgili teorik gelişmeler ve buna bağlı olarak da kitapta beden sosyolojisi ile ilgili gelişmelere paralel ele alınan konular değerlendirilecektir.

İnsan bedeninin sadece biyolojik bir süreçten ibaret olmadığı, toplumsal etmenlerin beden üzerinde şekillendirici etkisi olduğu fikrinin yaygınlaşması, bedenin sosyoloji içerisinde güçlü ve merkezi bir yer edinmesinde etkili olmuştur. Son dönemde sosyolojideki tartışmalarla birlikte insan bedeni, sadece biyolojik bir varlık ya da tıba konu

olabilecek bir varlık olmaktan çıkıp, toplumsal alanda şekillenen ve sosyo-kültürel etkenlerin beden üzerinde belirleyici olduğunun tartışılmaya başlanmasından dolayı, sosyoloji açısından önemli bir konuya dönüşmüştür.

Beden konusunun sosyoloji içinde farklı bir disiplin olarak ele alınması ile birlikte, beden, farklı disiplinlerin, farklı alanların konusu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Beden konusu en çok diyet, güzellik, estetik cerrahi, magazin, spor, vücut geliştirme, cinsellik, cezalandırma gibi konularda tartışmaların yürüdüğü bir alan olmuştur. Toplumsal etkenlerin sağlığımız ve toplumsal etkileşim yeteneklerimiz üzerindeki etkileri ile beden sosyolojisi alanında yapılan tartışmalar birbiri ile örtüşmektedir. Giddens'a göre beden sosyolojisi olarak bilinen çalışma alanı, bedenlerimizin toplumsal etkenlerden nasıl etkilendiğini incelemektedir. İnsan olarak elbette bir bedenimiz vardır, ancak bedenlerimiz, toplumsal deneyimlerimizden etkilendiği ölçüde, ait olduğumuz grupların norm ve değerlerinden de derinden etkilenmektedir (Giddens, 2008: 296). Beden gitgide “doğa”dan –yani etrafımızı saran çevreden ve kendi biyolojik ritimlerimizden- ayrılmaktadır. Bedenlerimiz, makinelerden diyetlere uzanan geniş bir yelpazede bilimin ve teknolojinin istilasına uğramakta ve bu istila yeni ikilemler yaratmaktadır. Yaratılan “toplumsal teknolojiler” (Foucault, 1988) ile bedeni etkileyen teknolojiler de göz önünde bulundurulmalıdır. Foucault bu deyimle bedenin, gitgide, olduğu gibi kabul edilen bir şey olmaktan çıkıp, “yaratılmak” zorunda olan bir şeye dönüşmesini kastetmektedir (Giddens, 2008: 297)¹.

Beden sosyolojisine yönelik çalışmaların artmasında fiziksel anlamda sağlıklı görünmek, obezite gibi konuların görünürlük kazanması etkili olmuştur. Bu noktada insan bedeni, kusursuz olarak yeniden üretme arzusunun egemenliği ile de ilişkilendirilebilir. Üretim şeklinde meydana gelen değişimler sonucu hizmet sektörünün genişlemesi, serbest zamanın artması, kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile bedenin tüketim olgusu içersinde bir nesne haline gelmesi, bedene yönelik artan tıbbi müdahaleler ve bunların etik açısından sorgulanmaya başlanması, beden konusunda geniş bir tartışma alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tarihsel süreç içersinde beden, saklanması gereken, yasaklarla kısıtlanan bir konu olmuştur. Modern dönemle birlikte ortaya çıkan demokratikleşme hareketleriyle birlikte özgürleşme hareketleri ortaya

¹ GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, Yayına Hazırlayan, Cemal Güzel, 1. Baskı, Kırımız Yayınları, İstanbul

çıkmağa başlamıştır. Bu süreç içerisinde de beden konusu ortaya çıkan özgürleşme ve demokratikleşme hareketlerinin etkisi ile birlikte “eskiye nazaran” biraz daha gün yüzüne çıkmaya, üzerinde tartışılıp konuşulmaya başlanan bir konu olmaya başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan gelişmeleri günümüz bilim dünyasının yarattığı tartışmalar takip etmiştir. Postmodern dönem olarak adlandırılan, içinde yaşadığımız dönemde, birçok kavram ve kuramlar tartışılmaya başlanmış; buna bağlı olarak da, beden kavramı bu yeni dönemde daha fazla tartışma konusu olmuştur. Bu dönemle birlikte bedene yönelik toplumsal algılar sorgulanmaya başlanmış, beden konusu yeni keşfedilmiş bir alan gibi sosyolojik tartışma ve çalışmaların merkezinde yer almaya başlamıştır.

Kitapta beden sosyolojisi ile ilgili olarak teorik yaklaşımlardan, tarihsel süreç içerisinde bedene bakış açısına kadar geniş bir alanda konular ele alınmıştır. Beden sosyolojisinin bedenle ilgili ele aldığı yönler çok farklı olması dolayısıyla, kitapta bu farklı yönleri ele alan çalışmalar bir araya getirilmiştir. Beden sosyolojisinin bedenle ilgili ele aldığı birçok sorunun karşılığında bu çalışmada cevap verilmeye çalışılmıştır. Bedenin doğal sınırlarından, beden inşasına, bedende kültürün önemine, iktidar beden ilişkisine kadar birçok soruyu cevaplar nitelikte çalışmalar bir arada sunulmaktadır.

Farklı açılardan bedene yönelik yaklaşımlarda, -bedenin de çoğul bir yapı olduğu dikkate alınırsa- çok disiplinli bir yaklaşım gereklidir. Bu anlamda bu çalışma, beden in çoklu yapısı göz önünde bulundurularak farklı disiplinlerde çalışan akademisyenlerin çalışmalarını içermektedir. Hem bedene olan yaklaşımı açısından hem de içeriğinde farklı disiplinlerden çalışmaların bulunması anlamında bu yayının alanında önemli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir. Farklı bölümlerde farklı çalışma alanlarında olan çalışmalar kendi aralarında konu bütünlüğü oluşturması anlamında bir arada verilmiştir.

1980 sonrası dönemde bedene duyulan ilginin artmasıyla birlikte ortaya çıkan ve gelişmekte olan bir sosyoloji alt dalı olan beden sosyolojisi, sosyolojinin gelişimi ile de birlikte düşünülmelidir. Yeni bir alan olması dolayısıyla, bu alanda yapılmış Türkçe çalışma konusunda yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu çalışmanın literatürde bu eksikliğin doldurulmasında önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmada beden sosyolojisinden, beden felsefesi ve siyasetine; beden teolojisinden beden kültürü ve beden sağlığına; beden in toplumsal cinsiyetinden beden edebiyatına kadar beden üzerine farklı

perspektiflerden ortaya konulan yaklaşımlardan oluşan çalışmalar yer almaktadır. Geniş bir yelpazede beden konusuna yaklaşımlar ortaya konulmakta ve farklı çalışma alanlarından bilim insanlarının bedene yönelik çalışmaları yer almaktadır.

Kitapta yer alan çalışmalarda bedenini yeni bir alan olarak ortaya çıkmasına bağlı olarak son dönemde -beden sosyolojisinin de ortaya çıkış nedeni ya da beden sosyolojisine olan ilginin artış nedeni olarak görülebilecek konular- ele alınmaktadır. Kitapta yer alan çalışmaları birkaç örnek üzerinden ele almak gerekirse, ilk makalede, toplumsal teori içinde beden sosyolojisinin yeri tartışılmaktadır. Klasik sosyologların beden tanısından çağdaş sosyologların beden tanısına kadar geniş bir yelpazede bedenini sosyal yaşam içindeki üretimi açıklanmaya çalışılmıştır. Ölüm sosyolojisi konusunda da, konuyla ilgili yaklaşımlar ele alınarak, toplumsal bir inşa süreci olarak görülen bedenini sonu olarak görülebilecek ölüm olgusu ele alınmıştır. Beden sosyolojisi ve ölüm sosyolojisini ele alan yaklaşımlarla, yaşayan beden ve yaşamın sonu olan ölümle ilgili teorik yaklaşımlar tartışılmıştır. Diğer bir makalede ise, bedene yapılan müdahaleler popüler konular olarak görülen tüketim kültürü ve günümüz dünyasının değerleri ile birlikte ele alınmaktadır.

Bedene teolojik yaklaşımlar başlığı altındaki bölümde beden konusuna dinler içinde bir yer arama ya da beden sosyolojisi açısından dinlere göre beden konusu tartışmalarına yer verilmektedir. İntihar konusu beden müdahale açısından ele alınmakta, bedene ve benliğe müdahalenin bir etkeni olarak intihar konusu beden sosyolojisi içersinde ele alınmaktadır.

Çağdaş tartışma konularından birisi olarak ötenazinin teolojik ve kamuoyunda değerlendirilmesi birlikte ele alınmıştır. Yine aynı şekilde kadın üzerinde bedene yapılan müdahalenin beden sosyolojisi açısından tartışılması ele alınmıştır.

Kitapta çok farklı disiplinlerden çok farklı konular beden sosyolojisi açısından ele alınmıştır. Teorik olarak da beden sosyolojisinin disiplinler arası çalışmayı gerektirdiği düşünülürse, bu anlamda, kitabın beden sosyolojisinin teorik yaklaşımı ile de aynı paralelde olduğu söylenebilir. Beden sosyolojisinin yeni bir alan olması ve interdisipliner yaklaşımların beden sosyolojisi açısından önemi, bu çalışmayı değerli kılmaktadır. Ayrıca yine çalışma alanının yeni olmasına bağlı olarak Türkçe kaynak azlığının bulunduğu göz önüne alınırsa, çalışmanın alana katkısının önemli düzeyde olacağı beklenebilir.

Kitap, beden sosyolojisine ilgi duyanların ve beden sosyolojisi alanında çalışma yapanların başvurabilecekleri bir kaynak eser olarak değerlendirilebilir. Kitapta çok farklı alanlardan çok farklı konuların bir arada verilmesi, kitabın beden sosyolojisi alanında başvuru niteliğinde bir kaynak olarak görülmesi açısından önem arz eder.